Taraqqiyot spektri
ILMIY JURNALI
Vol 2 № 6 2026

KRIPTOAKTIVLAR BILAN BOG‘LIQ JINOYATLARNING HUQUQIY TAVSIFI HAMDA JAVOBGARLIK MASALALARI

Ibroximov Muhammadyusuf Sodiqjon o‘g‘li
Namangan davlat universiteti Yuridik fakulteti Yu-Du-24-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada kriptoaktivlar bilan bog‘liq jinoyatlarning jinoyat-huquqiy tabiati, ularning tarkibiy elementlari hamda zamonaviy huquqiy muammolari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Blokcheyn texnologiyalarining jadal rivojlanishi va raqamli moliyaviy instrumentlarning kengayishi yangi turdagi jinoyat shakllarining paydo bo‘lishiga olib kelmoqda. Tadqiqotda kriptoaktivlarga oid jinoyatlar ilmiy asosda tasniflanib, ularning ob’ektiv va sub’ektiv belgilariga chuqur huquqiy baho beriladi. Shuningdek, ushbu jinoyatlarning amaldagi jinoyat-huquqiy normalar bilan o‘zaro munosabati va ularni qo‘llashdagi muammolar yoritiladi. Xorijiy davlatlar tajribasi qiyosiy-huquqiy jihatdan tahlil qilinib, milliy qonunchilikni takomillashtirish zarurati asoslanadi. Tadqiqot natijalari kriptoaktivlar sohasida huquqiy tartibga solish mexanizmlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kriptoaktivlar, blokcheyn, jinoyat huquqi, kiberjinoyat, firibgarlik, pul yuvish, raqamli iqtisodiyot, javobgarlik.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the criminal-legal nature of offenses related to cryptoassets, their structural elements, and contemporary legal challenges. The rapid development of blockchain technology and the expansion of digital financial instruments have contributed to the emergence of new forms of criminal activity. The study classifies cryptoasset-related crimes and provides an in-depth legal assessment of their objective and subjective elements. It also examines the relationship between such crimes and existing criminal law provisions, highlighting practical application issues. A comparative legal analysis of foreign jurisdictions is conducted, substantiating the need for

Taraqqiyot spektri

improvement of national legislation. The findings aim to support the development of legal regulation in the field of cryptoassets.

Keywords: cryptoassets, blockchain, criminal law, cybercrime, fraud, money laundering, digital economy, liability.

Аннотатсия: В данной статье проводится комплексный анализ уголовно-правовой природы преступлений, связанных с криптоактивами, их структурных элементов и современных правовых проблем. Быстрое развитие технологии блокчейн и расширение использования цифровых финансовых инструментов способствуют появлению новых форм преступной деятельности. В исследовании осуществляется классификация преступлений, связанных с криптоактивами, и дается углубленная правовая оценка их объективных и субъективных признаков. Рассматривается соотношение таких преступлений с действующими нормами уголовного законодательства, а также анализируются проблемы правоприменения. Проводится сравнительно-правовой анализ зарубежного опыта, на основе которого обосновывается необходимость совершенствования национального законодательства. Результаты исследования направлены на развитие правового регулирования в сфере криптоактивов.

Ключевые слова: криптоактивы, блокчейн, уголовное право, киберпреступность, мошенничество, отмывание денег, цифровая экономика, ответственность.

Kriptoaktivlar bilan bog‘liq jinoyatlar bugungi kunda raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi fonida jinoyat huquqi tizimi oldida turgan eng murakkab va dolzarb muammolardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Blokcheyn texnologiyalariga asoslangan kriptoaktivlar dastlab innovatsion moliyaviy instrument sifatida shakllangan bo‘lsa-da, vaqt o‘tishi bilan ular nafaqat investitsiya va to‘lov vositasi, balki yuqori darajada murakkablashtirilgan jinoiy faoliyatlar uchun ham qulay vositaga

Taraqqiyot spektri

aylanganini ko‘rsatmoqda. Shu sababli kriptoaktivlar bilan bog‘liq jinoyatlarning jinoyat-huquqiy tavsifi, ularning tarkibiy elementlari hamda javobgarlik masalalarini tizimli ilmiy tahlil qilish zarurati ortib bormoqda.

Mazkur yo‘nalishdagi ilmiy qarashlar turlicha bo‘lishiga qaramay, kriptoaktivlarning huquqiy tabiatini aniqlash masalasi hanuzgacha to‘liq hal etilgan emas. Bir guruh olimlar ularni fuqarolik huquqi doirasidagi mulkiy obyekt sifatida talqin qilsa, boshqa yondashuv tarafdorlari kriptoaktivlarni majburiyat-huquqiy munosabatlar doirasidagi talab huquqi sifatida ko‘radi. Zamonaviy yondashuvlarda kriptoaktivlar an’anaviy huquqiy konstruksiyalarga to‘liq sig‘maydigan, o‘ziga xos maxsus raqamli obyekt sifatida baholanadi va ularga nisbatan alohida huquqiy tartibga solish mexanizmlarini ishlab chiqish zarurligi asoslanadi[1]. O‘zbekiston Respublikasida kriptoaktivlar muomalasini tartibga solish bo‘yicha dastlabki normativ asoslar shakllantirilgan bo‘lsa-da, ularning fuqarolik-huquqiy maqomi to‘liq aniqlashtirilmaganligi jinoyat-huquqiy amaliyotda bir qator murakkabliklarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, raqamli aktivlarga yetkazilgan zarar miqdorini baholash, ularning egasini aniqlash hamda jinoyat tarkibini malakalash jarayonida huquqiy noaniqliklar sezilarli darajada namoyon bo‘lmoqda. Kriptoaktivlar bilan bog‘liq jinoyatlar mazmunan bir nechta asosiy guruhlarga ajratilishi mumkin.

Birinchi guruhni kriptoaktivlarga bevosita tajovuz qiluvchi jinoyatlar tashkil etadi. Bunga kriptobirjalar va elektron hamyonlarga nisbatan amalga oshiriladigan kiberhujumlar, foydalanuvchilarning shaxsiy kalitlarini o‘g‘irlash yoki blokcheyn tizimidagi texnik zaifliklardan foydalanish orqali aktivlarni noqonuniy egallash holatlari kiradi. Bunday harakatlar ko‘pincha jinoyat qonunchiligida kompyuter ma’lumotlariga noqonuniy kirish yoki mulkka qarshi jinoyatlar sifatida kvalifikatsiya qilinadi, biroq kriptoaktivlarning o‘ziga xos raqamli tabiati bu normalarning amaliy qo‘llanilishida talqin muammolarini keltirib chiqaradi. Shu guruhga yana “rug pull” deb ataluvchi firibgarlik sxemalari ham kiradi, bunda investorlar aldov yo‘li bilan jalb etilib, keyinchalik loyiha tashlab ketiladi va

[1] Rustambayev M.X. Jinoyat huquqi. Umumiy qism. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.

Taraqqiyot spektri

mablag‘lar o‘zlashtiriladi[2]. Bunday holatlar mazmunan firibgarlik tarkibiga mos kelsa-da, raqamli muhitda qasd va zarar momentini aniqlash murakkab hisoblanadi.

Ikkinchi guruh jinoyatlar kriptoaktivlarning bevosita ob’ekt sifatida emas, balki jinoyat sodir etish vositasi sifatida ishlatilishi bilan tavsiflanadi. Xususan, kriptoaktivlar orqali pul yuvish, noqonuniy daromadlarni yashirish hamda ularni legallashtirish amaliyoti keng tarqalgan. Kriptoaktivlarning anonimlikka yaqin xususiyati, tranzaksiyalarning markazlashmaganligi va maxsus “mikser” xizmatlari jinoiy daromadlarni yashirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi[3]. Xalqaro moliyaviy nazorat standartlarini belgilovchi FATF tavsiyalarida ham ushbu xavf alohida ta’kidlangan. Shuningdek, kriptoaktivlar asosida tashkil etiladigan piramida sxemalari va soxta investitsiya loyihalari ham keng tarqalgan jinoyat shakllaridan biridir[4]. Soliqdan yashirish, daromadlarni deklaratsiya qilmaslik kabi holatlar esa kriptoiqtisodiyot bilan bog‘liq yangi turdagi iqtisodiy jinoyatlarni shakllantirmoqda.

Uchinchi guruh esa kriptoaktivlar jinoyatning bevosita predmeti bo‘lmagan, biroq to‘lov vositasi sifatida qo‘llaniladigan hollardan iboratdir. Darknet platformalarida giyohvand moddalar, qurol-yarog‘ va boshqa noqonuniy tovarlar savdosida kriptoaktivlar asosiy hisob-kitob vositasiga aylangan bo‘lib, bu ularning jinoyat ekotizimidagi o‘rnini yanada murakkablashtiradi. Kriptoaktivlar bilan bog‘liq jinoyatlarning huquqiy tahlili ularning ob’ektiv va sub’ektiv belgilarida ham o‘ziga xos xususiyatlar mavjudligini ko‘rsatadi[5]. Ob’ektiv tomondan bunday jinoyatlar yuqori texnologik usullar, jumladan smart-kontraktlardagi zaifliklardan foydalanish, fishing hujumlari yoki ijtimoiy muhandislik usullari orqali sodir etiladi. Eng muhim muammolardan biri zarar miqdorini aniqlashdir, chunki kriptoaktivlar qiymati doimiy ravishda o‘zgarib turadi va bu jinoyat kvalifikatsiyasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, blokcheyn tizimining

[2] De Filippi P., Wright A.Blockchain and the Law: The Rule of Code. – Harvard University Press, 2022 (updated edition).
[3] Antonopoulos A.M.Mastering Bitcoin: Programming the Open Blockchain. – O’Reilly Media, 2023.
[4] Financial Action Task Force (FATF) Virtual Assets Guidance, 2023.
[5] Narayanan A., Bonneau J., Felten E., Miller A., Goldfeder S.
Bitcoin and Cryptocurrency Technologies. – Princeton University Press, 2016.

Taraqqiyot spektri

transchegaraviy xarakteri jinoyat yurisdiksiyasini aniqlashni ham murakkablashtiradi. Sub'ektiv tomondan esa kriptojinoyatlar asosan to‘g‘ridan-to‘g‘ri qasd bilan sodir etilishi kuzatiladi, bunda asosiy maqsad moddiy manfaatdorlik hisoblanadi. Ushbu jinoyatlar ko‘pincha xalqaro kiberjinoyat guruhlari tomonidan amalga oshiriladi, bu esa jinoyat ishtirokchilari o‘rtasidagi huquqiy javobgarlikni aniqlashda qo‘shimcha murakkabliklarni yuzaga keltiradi.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, kriptoaktivlarga nisbatan yondashuvlar turlicha shakllangan. AQSh amaliyotida kriptoaktivlar mulk sifatida tan olinib, firibgarlik va pul yuvishga qarshi umumiy jinoyat-huquqiy normalar orqali tartibga solinadi. Yevropa Ittifoqida MiCA reglamenti orqali kriptobozorning huquqiy asoslari tizimlashtirilgan bo‘lsa-da, jinoiy javobgarlik masalasi milliy yurisdiksiyalarda hal etiladi. Xitoy esa kriptoaktivlar muomalasini keskin cheklab, ularni deyarli to‘liq taqiqlagan. Rossiya Federatsiyasi esa kriptoaktivlarni raqamli aktiv sifatida tan olgan holda, ularning to‘lov vositasi sifatida qo‘llanishini cheklagan[6]. Mazkur tahlillar asosida O‘zbekiston Respublikasida kriptoaktivlar bilan bog‘liq jinoyat-huquqiy tartibga solishni takomillashtirish zarurligi yaqqol ko‘rinadi.

Birinchidan, kriptoaktivlarning fuqarolik huquqidagi maqomini aniq belgilash lozim, chunki bu jinoyat-huquqiy himoya mexanizmlarining aniqligini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, Jinoyat kodeksida kriptoaktivlar bilan bog‘liq maxsus tarkiblarni yoki mavjud normalarning izohlarini kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

Uchinchidan, blokcheyn tranzaksiyalarini tahlil qilishga ixtisoslashgan texnik va huquqiy institutlarni rivojlantirish zarur.

To‘rtinchidan, sud-tergov amaliyotiga maxsus blokcheyn ekspertizasini joriy etish lozim.

[6] United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC).Comprehensive Study on Cybercrime, 2013.

Taraqqiyot spektri

Beshinchidan esa xalqaro hamkorlikni, xususan FATF standartlari asosida transchegaraviy jinoyatlarga qarshi kurash mexanizmlarini kuchaytirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, kriptoaktivlar bilan bog‘liq jinoyatlar zamonaviy jinoyat huquqi tizimida yangi va murakkab yo‘nalishni tashkil etadi. Ularning o‘ziga xosligi raqamli muhit, transchegaraviylik va texnologik murakkablik bilan belgilanadi. Shu bois milliy qonunchilikni takomillashtirish, huquqiy aniqlikni ta’minlash hamda xalqaro tajribani integratsiya qilish bugungi kunning eng muhim ilmiy-amaliy vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC).Comprehensive Study on Cybercrime, 2013

2. Narayanan A., Bonneau J., Felten E., Miller A., Goldfeder S. Bitcoin and Cryptocurrency Technologies. – Princeton University Press, 2016

3. Rustambayev M.X**.** Jinoyat huquqi. Umumiy qism. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2021.

4. De Filippi P., Wright A.Blockchain and the Law: The Rule of Code. **–** Harvard University Press, 2022 (updated edition).

5. Antonopoulos A.M.Mastering Bitcoin: Programming the Open Blockchain. – O’Reilly Media, 2023.

6. Financial Action Task Force (FATF) Virtual Assets Guidance, 2023.

Taraqqiyot spektri